

Królestwo Hiszpanii, 39,5 mln. mieszkańców, członek NATO i Unii Europejskiej

Hiszpania należy do krajów, które oficjalnie nie uczestniczyły w największym konflikcie zbrojnym XX w., jakim była II wojna światowa. Na jego losach ciąży natomiast wyraźnie piętno wojny domowej i trwająca w zasadzie do czasów współczesnych walka z baskijskimi separatystami. Spuścizną po epoce rządów gen. F. Franco stał się dla demokratycznych władz hiszpańskich między innymi problem praw weteranów pokonanej kilkuset tysięcznej armii republikańskiej.

Wbrew obiegowym opiniom, w Hiszpanii nie ma ustawy adresowanej do kombatantów i osób represjonowanych, nadającej im specjalny status, analogiczny do tego, jaki przewiduje polska ustawa o kombatantach z 1991 r. Podstawowym aktem prawnym, który miał uregulować uprawnienia hiszpańskich kombatantów była początkowo ustawa z 11 marca 1976 r. *o inwalidach wojennych poszkodowanych w służbie dla Ojczyzny (de Mutilados de Guerra por la Patria)*. Określała ona przywileje przysługujące osobom, które doznały trwałego uszczerbku na zdrowiu w wyniku udziału w misjach wojennych, pełnienia służby pokojowej w warunkach właściwych dla działań wojennych, uczestniczenia w zwalczaniu przestępstw wymierzonych przeciwko państwu lub wojsku, albo udziału w obronie jednostek do nich należących. Do wskazanych osób zaliczano:

- żołnierzy odbywających stałą lub czasową służbę wojskową, policjantów i członków organizacji o charakterze militarnym,
- osoby cywilne współpracujące z formacjami wojskowymi, policyjnymi i militarnymi i podlegające ich rozkazom,
- ofiary represji republikańskich,
- członków rodzin poległych kombatantów lub zmarłych inwalidów wojennych.

Aktem wykonawczym do ustawy był dekret królewski z 1 kwietnia 1977 roku zatwierdzający *Regulamin Korpusu Zasłużonych dla Ojczyzny Inwalidów Wojennych (Reglamento del Benemerito Cuerpo de Mutilados de Guerra por la Patria)*.

Chociaż ustawa z 1976 roku nie wyłączała w sposób jednoznaczny żołnierzy walczących po stronie Republiki, nie ubiegali się oni o umożliwiający korzystanie z przywilejów członkostwo w Korpusie Inwalidów. W związku z powyższym uprawnienia tej grupy kombatantów zostały uregulowane dekretemi królewskimi z lat 1976-1978, a potem ostatecznie odrębną ustawą z 26 czerwca 1980 roku *o rentach dla inwalidów byłych kombatantów strony republikańskiej (sobre pensiones a los mutilados excombatientes de la zona republicana)*. Odrębnymi ustawami określono również prawa ofiar represji frankistowskich.

Z punktu widzenia politycznego rozliczenia skutków wojny 1936-39 przełomowym aktem prawnym stała się ustawa z 22 października 1984 roku *o uznaniu praw i służby pełnionej przez osoby, które podczas wojny domowej były członkami sił zbrojnych, sił porządku publicznego oraz korpusu karabinierów Republiki (de reconocimiento de derechos y servicios prestados a quienes durante la guerra civil formaron parte de las Fuerzas Armadas, Fuerzas de Orden Publico y Cuerpo de Carabineros de la Republica)*.

Ustawa ta zniosła wcześniejszą dyskryminację tych uczestników wojny domowej w Hiszpanii, którzy wstąpili do armii i policji republikańskiej dopiero w trakcie działań wojennych. Jest ona jednym z aktów likwidujących skutki wojny domowej, luźniej związanym z ustawodawstwem kombatantckim. Dotyczy bowiem praw nabywanych w wyniku służby wojskowej lub w aparacie bezpieczeństwa (uznanie pełnionej służby, posiadanych stopni i prawa do świadczeń emerytalno - rentowych), a nie z tytułu udziału w konflikcie zbrojnym. Przyznanie tej grupie uczestników wojny

domowej statusu żołnierzy hiszpańskich sił zbrojnych lub funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa musiało w konsekwencji przynieść także możliwość korzystania przez nią z uprawnień inwalidów wojennych.

Ze zbliżonych przywilejów inwalidzkich, określonych jednak odrębnymi ustawami z 1976 i 1980 roku, mogli zatem korzystać m.in. wszyscy frankistowscy i republikańscy weterani wojny domowej 1936 - 1939, a ponadto żołnierze hiszpańskiej *Błękitnej Dywizji* walczącej na froncie wschodnim podczas II wojny światowej i uczestnicy akcji przeciwko działającym w Hiszpanii organizacjom terrorystycznym. Nie zdecydowano się jednak, pomimo zgłaszanych projektów, na przyznanie podobnych uprawnień członkom republikańskiego ruchu oporu Maquis.

Następnym posunięciem hiszpańskiego ustawodawcy było przyjęcie kolejnego aktu prawnego, który - wolny już od historycznych i politycznych uwarunkowań - uregulował sytuację współczesnych kombatantów. Począwszy od 1986 roku osoby, które doznały trwałego uszczerbku na zdrowiu podczas pełnienia służby w siłach zbrojnych i korpusie bezpieczeństwa państwa otrzymują świadczenia na podstawie ustawy z 30 grudnia 1984 roku *o emeryturach i rentach urzędników i pracowników urzędów państwowych (ley de Clases Pasivas del Estado)*.

Sprawy inwalidów wojennych pozostawały początkowo w gestii Ministerstwa Wojska (Ministerio del Ejercito) i podległej mu Dyrekcji Korpusu Zasłużonych dla Ojczyzny Inwalidów Wojennych, a w terenie - prowincjonalnym szefostwom Korpusu (sprawy o charakterze wojskowym) i prowincjonalnym inspektoratom (sprawy cywilne). Powołany przez władze hiszpańskie Korpus Inwalidów (Benemerito Cuerpo de Mutilados de Guerra por la Patria) był szczególną formą dbałości państwa o interesy osób, które doznały trwałego uszczerbku na zdrowiu podczas wykonywania zadań bojowych. Inwalidzi niezdolni do pełnienia służby wojskowej pozostawali jego członkami dożywotnimi, natomiast pozostali opuszczali go w momencie przejścia do rezerwy lub w stan spoczynku. Po zmianach, które nastąpiły w latach osiemdziesiątych Korpus Inwalidów został rozwiązany, a resort obrony przestał odgrywać tak znaczącą rolę w sprawach kombatanckich. Obecnie decyzje o przyznaniu rent inwalidzkich wydaje Wydział Rent Dyrekcji Generalnej Kadr Ministerstwa Obrony (Ministerio de Defensa).

Przywileje przysługujące w Hiszpanii inwalidom wojennym i ich rodzinom są stosunkowo skromne. Poza rentami inwalidzkimi i dodatkami do pensji inwalidom przysługuje prawo do zatrudnienia w administracji publicznej lub w firmach państwowych na zarezerwowanych dla nich etatach, w tym na obsadzanych w drodze konkursu stanowiskach kierowniczych (5% zarezerwowanych stanowisk). Ponadto mają preferencje przy przyjmowaniu do ośrodków: rehabilitacji fizycznej, pomocy społecznej, edukacyjnych, zawodowych i kulturalnych oraz w przydziale mieszkań pozostających w dyspozycji Ministerstwa Wojska.

Wdowom i dzieciom pozostałym po inwalidach wojennych i poległych żołnierzach przysługują emerytury i renty rodzinne. Ponadto synowie osób o tzw. całkowitym stopniu inwalidztwa i sieroty po poległych cieszą się pewnymi przywilejami przy wstępowaniu do akademii wojskowych i w trakcie nauki na uczelniach. Członkom rodzin osób o całkowitym stopniu inwalidztwa stwarza się możliwość wstąpienia w charakterze cywilnych funkcjonariuszy do służby w administracji wojskowej.

W Hiszpanii osoby, skazane na karę główną (tj. najwyższą dla danego przestępstwa) lub niższą połączoną z degradacją oraz usunięte z wojska, zostają pozbawione wszystkich przysługujących im uprawnień z wyjątkiem renty inwalidzkiej. Ponadto zaliczeni do tej grupy inwalidzi o całkowitym lub trwałym stopniu inwalidztwa - nie mający możliwości zarabiania na własne utrzymanie - oraz pozostali mający powyżej 65 lat otrzymują dodatkowo rentę dożywotnią. Pokazane przez nas uprawnienia i wykluczenia z możliwości korzystania z nich zaczerpnęliśmy z ustawy z 1976 r., inne hiszpańskie akty prawne regulują te kwestie w podobny sposób.

Oryginalność miejscowego prawa kombatanckiego dostrzec można także w działającym w Hiszpanii Bractwie Weteranów Sił Zbrojnych (Hermandad de Veteranos de las Fuerzas Armadas). Organizacja ta zrzesza żołnierzy, w tym inwalidów wojennych, wszystkich rodzajów broni i działa pod patronatem króla Juana Carlosa.

Stan na 2004 r